

Насильство в сім'ї. Як захистити себе та родину

Насильство широко застосовується людьми як засіб досягнення бажаного результату. І воно завжди пов'язано з поняттям свободи: жертву змушують до якоїсь поведінки або до прийняття певних умов, руйнуючи її біологічне чи психічне життя, або ж погрожуючи його зруйнувати.

Відповідно до закону “Про попередження насильства в сім'ї” насильством в сім'ї є будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру одного члена сім'ї по відношенню до іншого, якщо ці дії порушують права і свободи члена родини як людини та громадянина, завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному чи психічному здоров'ю.

Сексуальне насильство - це

1. примушування до сексу - навіть коли ви одружені чи у відносинах
2. коли з вами поводяться як із сексуальним об'єктом
3. коли він/вона змушує роздягатися проти вашої волі
4. займається сексом з особливою жорстокістю
5. змушує вступати в статеві відносини після побоїв
6. проявляє виняткові ревності й звинувачує у любовних зв'язках з ким-небудь
7. змушує дивитися й/або повторювати порнографічні дії

Економічне насильство - це

1. шантаж, погрози не давати гроші
2. змушувати щось робити за гроші - навіть коли ти не заробляєш або маєш фінансові труднощі
3. вимога детальних звітів, як і на що витрачаються гроші
4. прийняття грошових і фінансових рішень без вашого відома або згоди
5. пряма заборона працювати чи, навчатись або дії, спрямовані на те, щоб ви не змогли працювати або вчитися
6. витрачання грошей виключно на себе, відмова в наданні грошей на оплату рахунків, їжу, речі для дітей тощо
7. крадіжки грошей або матеріальних цінностей у партнера й експлуатація власності партнера заради власної вигоди

Фізичне насильство - це

1. штовхання
2. ляпаси, стусани і удари
3. шпурляння предметів
4. погроза зброєю або поранення
5. перешкода при спробі вийти з будинку
6. коли зовні закривають в приміщенні
7. залишають в небезпечних місцях
8. коли він/вона відмовляється допомогти, а ви хворі, поранені або вагітні
9. перешкоджає при спробі звернутися за медичною допомогою
10. не дає заснути вночі
11. відмовляється купувати продукти харчування й інші, необхідні для родини товари
12. псує ваше майно
13. ображає дітей

Психологічне насильство - це

1. погрози, знущання, образи та приниження
2. коли він/вона вас критикує
3. кричить і/або кривдить
4. ігнорує ваші почуття
5. піднімає на сміх ваші переконання
6. кривдить ваших родичів і друзів для того, щоб прогнати їх
7. забороняє виходити на роботу
8. відмовляється виходити з вами на люди
9. перешкоджає вам підтримувати відносини з родичами й друзями
10. не дає користуватися телефоном
11. принижує на публіці

Як відрізнити насильство в сім'ї від конфлікту

Часом доволі непросто відрізнити насильство (передусім психологічне) від конфліктних ситуацій, спорів, що виникають у кожній сім'ї та не становлять загрози подальшому розвитку здорових стосунків. У такому випадку для визнання факту домашнього насильства слід звернутися до його ознак:

- умисність (з наміром досягнення бажаного результату);
- спричинення шкоди;
- порушення прав і свобод людини;
- значна перевага сил (фізичних, психологічних, пов'язаних із вищою посадою тощо) того, хто чинить насильство.

Якщо в діях немає хоча б однієї з чотирьох наведених ознак, вони не є насильством. Наприклад, якщо немає порушення прав і свобод людини, це не насильство, а правомірне застосування сили.

Конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що може призвести до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями. Конфлікт не містить вище перелічених ознак. Ескалація конфлікту може призвести до насильства, але не завжди призводить.

Межу можна визначити так: якщо подружжя розв'язує конфлікти на засадах компетентності, тобто виходячи з того, хто краще розуміється на тому чи іншому питанні, про насильство не йдеться. Натомість ситуації, коли основним способом розв'язання спірних питань стає принцип «хто сильніший, той і має рацію», або коли головною метою є не так справжнє розв'язання проблеми, як доведення власної правоти за будь-яких умов і в будь-який спосіб, стають сприятливим підґрунтям для виникнення насильницьких стосунків.

Отже, різниця у тому, що насильство є результатом свідомих дій кривдника, підкріплене агресією і бажанням завдати шкоди, а не прагненням розв'язати спір. Для того щоб визначити, чи маємо справу саме з цим видом насильства, потрібно знайти всі чотири ознаки цієї дії.

Масштаби та наслідки насильства в сім'ї

За даними міжнародних досліджень кількість дітей, які щодня потерпають від насильства в сім'ї, перевищує 10 мільйонів. Щоденно в Україні фіксують близько 348 випадків насильства в сім'ї, а близько 60% жінок страждають від домашнього насильства на постійній основі.

Фактично кожна третя жінка в Україні потерпає від домашнього насильства. Чоловіки також стають жертвами домашнього насильства. Утім, у них набагато вищий ризик зазнати насильства з боку незнайомців. Жінки та

діти найчастіше стають жертвами насильства з боку тих, кого вони знають. Тому серед жертв домашнього насильства частка жінок непропорційно велика.

Зрештою, жінка може просто боятися насильника, який погрожує, що вб'є її чи дітей, якщо вона піде. І такі побоювання небезпідставні. За статистикою дослідження, проведеного у США, жінки, які покинули своїх кривдників, на 75% більше ризикують бути вбитими, ніж ті, хто зберігає стосунки. Ось тільки цикл насильства постійно повторюється. Лишатися із кривдником також небезпечно. До того ж психологічних травм зазнають всі члени родини.

Коли діти живуть у сім'ях, де чиниться насильство, у них порушується психіка, і не тільки тоді, коли кривдять їх особисто, а й тоді, коли знущаються з близьких їм людей (найчастіше це їхні матері). Для хлопців-підлітків спостереження за насильством у сім'ї – один із чинників підліткових правопорушень і криміналізації в зрілому віці. За підрахунками, 63% підлітків–правопорушників, засуджених за вбивство, скоїли вбивство тих, хто бив їхніх матерів. Імовірність того, що хлопчики, які стали свідками насильства щодо матерів, у зрілому віці битимуть своїх партнерок, в 11 разів вища порівняно з хлопчиками із сімей, де насильству немає місця; такі діти в 6 разів частіше намагаються вчинити самогубство. Імовірність, що такі діти вживатимуть наркотики і алкоголь або скоять зґвалтування, підвищується на 50%. Насильство щодо їх матерів – одна з причин втечі підлітків із сімей.

Наслідки насильства для кривдника:

-Психологічна деградація. Психічні хвороби. Божевілля. Самотність.

-В Україні зросла кількість самосудів – розправ жінок над своїми сімейними тиранами.

-Намагаючись захистити матір від нападу батька насильника, підлітки можуть його вбити чи покалічити. Як наслідок, багато цих дітей перебувають у виховно-трудових колоніях для неповнолітніх.

Наслідки насильства для жертви:

-відчуття відсутності допомоги;

-невпевненість;

-безнадійність або безсилля;

-відчуття провини;

-відчуття придушення волі;

-відсутність самоповаги;

-травми та втрата працездатності;

-настирливі спогади;

-напади страхів, депресія;

- фобії, смуток;
- роздуми про самогубство;
- самозвинувачення;
- втрата довіри;
- сумніви щодо віри в щось;
- наркотична/алкогольна залежність;
- жага помсти та інші.

Психологічні поради учасникам АТО та їхнім сім'ям

Багато бійців повертаються із зони АТО з величезним багажем психологічних переживань, зміною стилю поведінки, що безпосередньо пов'язано з бойовими рефлексами, придбаними в результаті життєво небезпечних ситуацій. Успішна психологічна реабілітація військових ґрунтується на трьох "китах":

- спілкування,
- прийнятті ветерана таким, яким він є,
- допомога фахівця.

Приготуйтеся, що боєць, який повернувся із зони бойових дій, вже інша людина, яка отримала унікальний досвід. Його потрібно прийняти разом із новими поглядами, знайомствами, проблемами, страхами і, можливо, проявами агресії.

При проявах агресії на словах, говоріть із людиною спокійно. Своєю поведінкою, інтонацією і реакцією дайте зрозуміти, що усвідомлюєте, як йому важко. Якщо прояви агресії супроводжує зловживання алкоголем, негайно зверніться до лікаря та психолога. Спиртне гарантує непередбачуваність у будь-якому стані.

Імовірність того, що насильство у вашій сім'ї наростатиме й ставитиме жорстокішим, доволі висока. При першому випадку фізичного чи сексуального насильства викликайте правоохоронців, а потім зверніться до фахівців – юриста та психолога. Не залишайтеся наодинці з проблемою – сама вона не мине, а, ймовірно, тільки ускладнюватиметься.

Що таке "домашнє насильство"?

Згідно з законом, який набрав чинності в Україні з початку року, ***домашнє насильство** – це умисне систематичне фізичне, психологічне або економічне насильство щодо колишнього чоловіка або чоловіка (чи дружини), або члена сім'ї, або близької людини, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілого.*

Довести факт домашнього насильства можна в тому випадку, якщо над членом сім'ї систематично знушаються (інцидент стався три і більше рази) і з'явилися психологічні наслідки. Всі результати насильства потрібно буде доводити шляхом проведення експертиз. Таке застереження законотворчості передбачили, щоб уникнути зловживань.

Якщо з **фізичним насильством**, до якого можна віднести фізичну біль, травми або каліцтва, все більш-менш ясно, то до терміну "економічне насильство" є питання.

Якщо ваш чоловік/дружина/співмешканець/родич всіляко контролює ваші витрати і доходи, щомісяця перевіряє, на що конкретно ви витратили гроші, вирішує, як вам розпоряджатися своїми особистими коштами, відбирає у вас зарплату — це економічне насильство. Також його іноді називають **фінансовим насильством**. *(Випереджаючи реакцію на вищесказане, нагадаємо, що Сімейний кодекс України визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків членів сім'ї. У нашому випадку мова йде про насильство, а не виконання сімейних обов'язків).*

Якщо у ваших відносинах присутній моральний тиск, примус до чого-небудь, обман, маніпуляції, словесні образи, приниження - все це **відноситься до психологічного або емоційного тиску**. Будь-які насильницькі дії сексуального характеру, наприклад, примушування до вступу в статевий контакт без попередньої згоди людини, називають **сексуальним насильством**.

Роль гвалтівника завжди виконує чоловік?

Ні, не завжди. За статистикою, гвалтівників дійсно більше чоловіків, але буває, що насильницькі дії здійснюють і жінки. Досить поширені випадки, коли мати знушається над своєю дитиною, або ж дочка над престарілими батьками.

Що робити у випадку насильства в сім'ї

Складіть заздалегідь план дій: що робити, куди піти у разі небезпеки. Якщо необхідно піти з дому – підготуйтеся: зберіть найнеобхідніші речі, ліки, одяг, ключі, особисті документи та документи, що підтверджують право власності на житло, автомобіль тощо. У випадку, якщо з вами будуть діти, також підготуйте все необхідне.

Визначте не одне, а декілька місць, де ви могли б сховатися, якщо підете з дому. Пам'ятайте адреси, номери телефонів людей, яким ви можете довіритися у випадку загрози вчинення насильства, або організацій, до яких маєте намір звернутися.

Заздалегідь продумайте можливі вирішення важливих юридичних питань. Якщо ви зважилися піти та розірвати сімейні стосунки, то паралельно виникнуть питання про розподіл спільного майна, встановлення місця проживання дітей та виплати аліментів. Юристи соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді чи громадських організацій можуть надати вам безоплатну консультацію, якою варто скористатися.

Також подумайте про те, як уберегти дітей від повторення ситуації насильства – домовтеся і підготуйте необхідні документи до керівника дитячої установи або навчального закладу про те, що дітьми опікуєтеся тільки ви, і ніхто інший не має права забирати їх. Обов'язково подайте письмову заяву на ім'я директора з проханням віддавати дитину винятково вам.

Якщо вам чи дітям кривдник завдав тілесних ушкоджень, обов'язково повідомте в поліцію та зверніться до медичної установи. Медичні висновки про отримані тілесні ушкодження можуть бути вагомим доказом того, що сталося.

Якщо не можете визначитися щодо подальшого життя або вам важко прийняти рішення, розірвати цикли насильства – скористайтеся безоплатними психологічними консультаціями соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та неурядових організацій.

Патрульна поліція за вашим бажанням може винести терміновий заборонний припис щодо кривдника терміном до 10 днів.

За цей час особа може звернутися до центру безоплатної правової допомоги, які є в кожному населеному пункті. Адвоката жертвам домашнього насильства надають безкоштовно. Юрист може допомогти скласти позов на отримання обмежувального припису (6 місяців), за яким кривдник не має права перебувати з постраждалою особою в одному приміщенні, контактувати, переслідувати її особисто або через третіх осіб, контактувати з дітьми. Кривдника можуть видворити з приміщення, навіть якщо він там прописаний або є власником, а в деяких випадках – позбавити волі, розповідає Альона Кривуляк.

«На сьогоднішній день, особа може звернутися до притулків для постраждалих від домашнього насильства. Є притулки, які готові приймати нових жінок з дітьми, але обов'язковою умовою є довідка про стан здоров'я, що вона не є носієм вірусної інфекції», – каже директорка департаменту національних «гарячих» ліній ГО «Ла Страда - Україна».

За її словами, є випадки, коли поліція не виконує покладених на неї обов'язків, наприклад, не виїжджає на виклики чи не складає протокол. У

такому разі, вона радить фіксувати усі дані патрульних та повідомляти про порушення на гарячу лінію.

Що робити і куди звертатися якщо ви стали жертвою домашнього насильства?

В екстреній ситуації дзвонити в поліцію;

Звернутися до мобільних бригад психологічної допомоги 0-800-500-335;

Звернутися в організацію з протидії насильства в сім'ї ([Ла Страда](#)) – 116 123;

За необхідності - звернутися за медичною допомогою;

Пройти лікування, яке відбувається лише за згодою пацієнта або його законного представника.

Крім цього, існує окрема **служба з протидії домашньому насильству "Поліна"**. Це [поліцейські групи](#), які пройшли спеціальну підготовку і виїжджають на виклики, пов'язані з домашнім насильством.

Також можна звернутися в Центр соціальних служб для сім'ї та молоді (в регіоні свого проживання) або Єдиний контакт-центр системи безоплатної правової допомоги 0 800 213 100.

Як карають "домашніх насильників"?

За домашнє насильство в Україні карають **громадськими роботами** від 50 до 240 годин, або арештом на строк до 6 місяців, обмеженням волі до 5 років **або позбавленням волі** до 2 років.

Кримінальну відповідальність спричинить примушення до шлюбу, до продовження примусового шлюбу/співжиття або спонукання до еміграції. За це передбачений арешт до півроку, обмеження або позбавлення волі до 3 років. Більш суворе покарання при повторному порушенні протягом року або якщо порушували групою, або щодо двох і більше людей, або у відношенні людини до шлюбного віку (тоді - обмеження/позбавлення волі до 5 років).

Якщо мова йде про насильство сексуального характеру, не пов'язане з проникненням у тіло іншої особи без добровільної згоди на це. Відтепер будуть карати тюремним строком від 3 до 7 років за такі дії по відношенню до чоловіка, колишнього чоловіка (дружини), родича або близької людини; або ж стосовно особи в зв'язку з виконанням нею службового, професійного, громадського обов'язку або вагітної жінки. Сексуальне насильство щодо особи віком до 14 років незалежно від її згоди тягне покарання від 5 до 10 років позбавлення волі.

Також введена відповідальність не тільки за незаконне проведення абортів, але і за незаконну стерилізацію - до 5 років в'язниці з позбавленням права обіймати певні посади до 3 років або без такого.

Навіть якщо потерпілий відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні про домашнє насильство, провадження не зможуть закрити. А угоду про примирення зможуть укласти тільки з ініціативи потерпілого.

До обставин, які пом'якшують покарання, відносять вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного жорстоким поведінням або таким, що принижує честь і гідність особи, а також при наявності системного характеру такої поведінки з боку потерпілого. Так, умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, карається обмеженням або позбавленням волі до 5 років.

Чи може розраховувати жертва домашнього насильства на компенсацію?

Так, може. Законом встановлено право особи, яка постраждала від домашнього насильства, вимагати від кривдника, наприклад, компенсації витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, знятого з метою попередження вчинення домашнього насильства.

